

Maltillisen optimistin puheenvuoro

Hyvinvointivaltion tilannekuva, sen edessä olevat ongelmat ja myös 18 kohdan keskustelu uudistamisesta ei luo erityisen valoisaa kuvaa hyvinvointivaltion tulevaisuudesta. Saari ei kuitenkaan ole pessimisti. ”Hyvinvointivaltion kriisiä tai tuhoa ennusteleva pessimisti pettyy tulevaisuussakin.” (s. 244). Yksi suojaava tekijä on kansalaisten vahva tuki hyvinvointivaltiolle. Toinen ja vahvemmin Saaren analyysistä esiin nouseva näkökoh- ta painottaa vuosien mittaan rakentuneiden hyvinvointivaltion instituutioiden merkitystä:

”Hyvinvointivaltiolla on monia kokoon ja vakiintuneeseen

asemaan perustuvia institutio- naalisia vahvuuksia, jotka teke- vät sen korvaamisen kokonaan toisella institutionaalaisella raken- teella poliittisesti, hallinnollisesti ja institutionaalisesti mahdotto- maksi tai ainakin hyvin hanka- laksi ja ehdollistavat myös yksit- täisiä uudistuksia riskinhallinta- järjestelmien sisällä.” (s.123)

Näin on toistaiseksi käynyt Suomessa. Paitsi radikaaleil- la myös vähittäisillä muutoksil- la hyvinvointivaltio voidaan kui- tenkin saattaa uudenaikaiseen, vä- hemmän tasa-arvoa painotta- vaan asentoon. Saari näkee mah- dollisuuksia myös tasa-arvoa vahvistavaan kehitykseen. Erilai- sin pienin askelein voi olla mah- dollista kohentaa hyvinvoinnin

katveessa olevien ryhmien ase- maa. Eriarvoisuuden ”isoon ku- vaan” näköpiirissä ei ole paran- nusta. Hyvä olisi, jos hyvinvoin- tivaltio kykenisi pitämään eri- arvoisuuden nykyisissä rajoissa.

Saaren kirja avaa institutio- naalisen tarkastelukulman suo- malaisen hyvinvointivaltion ke- hitykseen ja tulevaisuuden nä- kymiin. Kirja on moneen suun- taan avautuva näkemyksellinen puheenvuoro. Se jättää kuiten- kin epävarman tuntuman. Kir- ja on kirjoitettu kepeällä otteella ja pantu kasaan kiireellä. Se olisi hyötynyt rauhallisemmasta työ- tahdistista, vakavamman paneu- tumisesta muutamaa tärkeim- pään kysymykseen ja ajatuksia kokoavista tiivistyksistä.

Edvard Westermarckin jäljillä

JP ROOS

Voin ajoittaa melko tarkas- ti, milloin minusta alkoi tul- la evoluutiososiologi. Ja tämä kertoo myös paljon siitä, mi- ten ”kääntymykset” tapahtuvat. Muutos käynnistyi, kun Heik- ki Sarmajan erinomainen artik- keli ”Turpaanvetoja” (1996), jo- ka todella oli oikea turpaanveto sosiologialle, ilmestyi. Muistan kuinka haukuin sitä intohimoi- sesti Tommi Hoikkalalle ja pa- heksuin sen julkaisemista. Eihän sellaista voinut kirjoittaa! Tytöt ja pojat muka erilaisia! Ja seksua- alivalinta muka tärkeää! Mutta siemen oli istutettu. Varsinaises-

ti kääntymykseni tapahtui, kun yhdessä vaimoni kanssa luimme Sarah Hrdyn *Mother Naturea*, joka lopullisesti avasi silmäni. Evoluutio nyt vain oli sellaista, että miehistä ja naisista tuli tie- tyissä asioissa erilaisia. Monen muun asian ohella.

Tätä kannattaa miettiä yleis- emminkin. Miten Trumpin kannattajan saa järkevöitymään? Järkyttämällä hänet, ja panemal- la ajattelemaan. Mutta toki kon- teksti vaikutti. Olin ikään kuin tienhaarassa. Olin toiminut yh- teiskuntatieteen ns. valtavirrassa ja seuraillut uusimpia virtauk-

Heikki Sarmaja
Perheen synty
Edvard Westermarckin
ja ihmisluonnon jäljillä
Terra Cognita, 2020

sia. Olin tuonut maahan elä- mäkertojen tutkimuksen, elä- mäntapatutkimuksen ja Pierre Bourdieun lähestymistavan ja edistänyt vakavaa suhtautumis- ta monimuuttujamenetelmiin ja vaikka mitä. Nyt Suomes- sa oli käynnissä tekstuaalinen ja konstruktionistinen kään-

ne (joka oli muualla tapahtunut aikoja sitten), ja monet olivat nielaisseet postmodernismin makeat syötit. Oli luettu ranskalaisia tuon ajan lennokkaita ja kiehtovia ajattelijoita (Baudrillard, Lyotard, Deleuze, Lacan, Derrida, Latour, Maffesoli jne.). Muutamat hurahitivat täysin, useimmat vain ottivat vaikutteita. Niin minäkin. Onneksi oli Bourdieu, jonka avulla pidin jalat maassa ja empiirisessä tutkimuksessa. Mutta Bourdieulle ei koskaan tullut evoluutiomomenttia, vaikka jotkut hänen analyysinsa muun muassa maskuliinisuudesta siihen viittasivatkin. Bourdieulle habitus oli puhdas yhteiskunnallinen rakenne (ei konstruktio!), ja ne, jotka näkivät jotain biologista habituksessa, olivat väärässä.

Siksi Sarmaja, joka oli harastanut evoluutiota ja Westermarckia jo pitkään, iski oivaan saumaan. Hän aidosti muutti ajatteluani.

Sarmaja kuvaa itse kirjansa aluksi sitä, miten hänestä tuli westermarckilainen. Se on vaikuttava kuvaus mielen myrskyistä ja uteliaisuudesta. Juuri tämä sama artikkeli, ”Turpaanvetoja”, oli se, jota kirjoittaessaan Sarmaja oivalsi Westermarckin merkityksen.

Hän oli löytänyt Westermarckin aikaisemmin, mutta oli eri asia lukea häntä ja oli eri asia oivaltaa, että Westermarck on edelleenkin keskeinen sosiologian klassikko. Muistan kun sosiologian professori Pekka Sulkuinen kertoi, että Suomessa oli järjestetty joskus 2000-luvun alussa kansainvälinen Westermarck symposiumi, jonka lopputulos oli, ettei Westermarck enää ollut ajankohtainen. Hänen teksteillään ei ollut mitään annettavaa nykysosiologialle. Nyt, pari-

kymmentä vuotta myöhemmin, Westermarck-renessanssi on jo tosiasia.

Westermarckista on viime aikoina ilmestynyt useampia erinomaisia tutkimuksia. Turussa Olli Lagerspetz ja Kirsti Suolinna, Oulussa Petteri Pietikäinen johtaa projektia, josta on tullut jo kaksi kansainvälistä teosta (Pipatti 2019, jonka olen arvioinut *Sosiologia*-lehteen; Timosaari 2017). Muun muassa Jan Antfolkin, Mirkka Danielsbackan, Antti Tanskasen ja Anna Rotkirchin tutkimukset ovat testanneet Westermarckin hypoteeseja nykyaikaisilla suomalaisilla. Westermarck on siis elävä klassikko, mutta verrattuna alan muihin suuruuksiin hänen merkityksensä on (vielä) pieni. Ja nyt sitten tämä teos, jossa ei ainoastaan esitellä Westermarckia vaan viedään hänen analyysiaan merkittävästi eteenpäin ja kehitellään uusia, westermarckilaisia hypoteeseja (esim. Sarmajan hauska kälyteoria!)

Kansainvälisesti Westermarck tunnetaan sosiologiassa nykyään yhdestä asiasta, Westermarck-efektistä. Esimerkiksi se, että hän oli LSE:n ensimmäinen sosiologian professori, on jäänyt unholaan, varsinkin Englannissa, jossa mainitaan vain Hobhouse, joka oli se toinen professori. Hänellä ei oikein ollut oppilaita, ja nekin, jotka olivat, käänsivät selkensä hänelle (Suomessa erityisesti Rolf Lagerborg). Kuitenkin Westermarck on paljon enemmän kuin Westermarck-efekti, ja Westermarck-efekti on paljon enemmän kuin pelkkä inestestin estämismekanismi. Tässä on myös Sarmajan kirjan isoin merkitys nykyajalle: hän osoittaa, miten Westermarck on edelleenkin keskeinen vaikutta-

ja modernin yhteiskuntatieteen kehitykselle, päinvastoin kuin mitä on vajaan sadan vuoden ajan kuviteltu.

Yhteiskuntatieteissä ”teoria” voi tarkoittaa lähinnä tulkintaa, joka annetaan jollekin ilmiölle (vähän niin kuin mielipidetiedustelujen tulosten selityksiä arvuutellaan tutkijoilta). Teoriasta ei voi johtaa juurikaan empiirisesti testattavissa olevia hypoteeseja. Sitä eivät tietenkään myöskään kumoa mitkään sen kanssa ristiriidassa olevat tulokset. Westermarck-efekti poikkeaa kaikesta tästä juuri siksi, että se nojaa vahvaan darwinilaiseen evoluutioteoreettiseen selitykseen ja se on testattavissa.

Sarmaja esittää vaihtoehdon monelle nykysosiologian toiminta- ja ajattelutavalle. Ja vetää pois maton alta niin monelta muodikkaalta sosiologiselta höpsimiltä, että laskut menevät sekaisin. Kirjan eräistä luvuista on ilmestynyt aikaisempia versioita muun muassa tässä lehdessä, mutta teksti on pääasiassa uutta ja aitoa Sarmajaa.

Sarmajan kirjoitustyyli on äärimmäisen selkeää, usein hauskaa, ja se sisältää joskus melko koviakin piikkejä. Konkreettiset esimerkit ovat osuvia ja vievät argumenttia eteenpäin. Kirja imaisee mukaansa helposti, ja sitä jaksaa lukea, ainakin luvun kerrallaan.

Pääosat ovat Westermarckin perheteoria, Westermarckin inestiteoria ja vastavuoroisuuden eli ihmislajin yhteistyön alkuperä. Jokaiseen käytetään reilut 100 sivua. Kuten kirjan otsikko-kin antaa ymmärtää, niin perhe on näissä kaikissa se kulmakivi.

Perhe

Westermarckilla itsellään ei ollut lapsia. Hän pysyi poikamiehenä koko elämänsä, ja hänellä oli yksi pysyvä miessuhde, marokkolaiseen Sidi Abdeslamiin. Abdeslam hoiti hänen kuuluisaa taloaan Marokossa, josta ikävä kyllä ei ole mitään jäljellä. Westermarck oli luonteeltaan seikkailija, kiipeili vuorilla ja ratsasti erämaissa.

Westermarckin alkuperäinen määritelmä perheelle oli, että se on ”enemmän tai vähemmän pysyvä naaraan ja koiraan välinen suhde, josta syntyy lapsia ja joka jatkuu senkin jälkeen, kun lapsi on syntynyt”. Siis tarvitaan nainen (äiti), lapsi, mies ja naisesta ja lapsesta huolehtiminen, niin meillä on biologisessa mielessä perhe.

Lisäksi tulevat tunteet. Puolisoiden välinen rakkaus, lasten ja vanhempien välinen rakkaus, isovanhempien rakkaus lapsenlapsiin, mustasukkaisuus, ja vastenmielisyys perheenjäsenten välisiin seksisuhteisiin eli inestiin. Nämä tunteet pitävät perheen koossa. Olennainen edellytys ihmisperheen muodostumiselle on se, että löytyy mies, joka huolehtii lapsesta. Westermarckia ei kiinnostanut, kuinka monta miestä vaimolla oli, tärkeää oli se, että mies huolehti omiksi luulemistaan lapsista. Tämä on evoluutiossa saattanut suojata naisen elämää ja auttaa lapsen eloonjäämistä. Parisuhde on yksi tekijä, joka on saattanut mahdollistaa ihmislapsen avuttomuuden, kun se syntyi.

Poikkeuksellisen avuton ihmislapsi ei voinut jäädä henkiin, ellei siitä ja äidistä huolehdittu. Siihen tarvittiin myös muita perheenjäseniä. Isän ja isovanhempien tuntema kiintymys edesauttaa hoivan ja tuen antamista. Äidin ja isän täytyy kyetä todella

suuriin uhrauksiin puolustaessaan lapsiaan.

Ennen Westermarckia vallitseva teoria (jota myös Marx kannatti) oli se, että esi-ihmiset elivät ns. promiskuiteetissä eli harastivat vapaasti seksiä kaikkien kanssa. Koska kaikki olivat olleet kaikkien kanssa niin lapsista pidettiin myös yhteisesti huolta, kun jokaisen miehen isyys oli mahdollinen. Näinhän näytti olevan joidenkin apinalajien kohdalla. Westermarckin oletus monogaamisuuden hallitsemisesta on vallannut vähitellen alaa, mutta vieläkin löytyy sosiologeja, jotka eivät näe mitään syytä sille, että ihmiset eivät olisi voineet elää täysin vapaisissa seksisuhteissa.

Parissuhteet ja miesten läsnäolo perheissä voivat vaihdella suuresti, mutta jonkinlainen parisuhde esiintyy kaikissa kulttuureissa, ja usein kyse on pitkistä liitoista, joissa lapsia kasvatetaan yhdessä ja muiden sukulaisten tuella.

Lapsen äidistä oli yleensä aina varmuus, mutta jotta isän saisi huolehtimaan lapsesta ja äidistä, hänet täytyi saada uskomaan, että lapsi oli juuri hänen. Tämä edellytti jatkuvaa yhdessäoloa ja luottamusta. Promiskuiteetti ei sitä antanut.

Ne osiot, joissa Sarmaja pohtii sitä, kenen kannattaa hypätä kenenkin kanssa sänkyyn ja tehdä lapsia erilaisissa suurperhekonsellaatioissa, ovat varmasti niitä, jotka nostavat karvoja eniten pystyyn sukupuolta konstruktiona pitävien keskuudessa. Sukupuolet ovat erilaisia, sukupolvet ovat eri asemassa (esim. käly on muille perheenjäsenille kilpailija, joka saattaa tuottaa käenpoikia perheeseen).

Luonnonvalinnan ytimessä on geenien siirto sukupolvelta toisel-

le ja se, miten siinä parhaiten onnistutaan, joko lisääntymällä itse tai sukulaisten lisääntymistä tukemalla. Tämä on Westermarckin perheteorian ydin ja erilainen kuin kaikki ne perheteoriat, jotka sosiologiassa ovat vallinneet ja nykyäänkin vallitseva

Inesti

Seuraavaksi tulemme inestiin eli kuuluisaan Westermarckefektiin. Se saattaa tuntua pieneltä, mutta ei ole sitä. Sosiologiassa esimerkiksi Durkheim selitti inestitabun hyvin monimutkaisesti. Inestitabuja oli valtavasti erilaisia riippuen erilaisista ryhmistä ja perhemuodostelmista. Ei ollut mitään yhtä ainoaa sääntöä, vaan normit riippuivat kulttuureista.

Westermarck taas leikkasi koko solmun auki yhdellä iskulla: inestiä ei tapahdu, kun lähisukulaiset ovat eläneet yhdessä lapsuudesta lähtien. Tällöin isä ei rakastu omaan tyttärensä ja päinvastoin, poika ei himoitse äitiään (vaikka Freud näin uskoi, hyvästä syystä, kun oli ollut rakastunut äitiinsä), veli ei sirsarta jne.

Mutta voi tulla tiettyjä ongelmia: jos lapsi onkin ollut muiden hoidossa koko lapsuutensa, hän saattaisi hyvinkin himoita äitiään tai isäänsä, niin kuin ylä- ja ylemmän keskiluokan keskuudessa tapahtui. Ja toisin päin, jos kaksi toisilleen geneettisesti vierasta yksilöä kasvaa yhdessä, he eivät kiinnostu toisistaan. Esimerkiksi adoptoitu lapsi vierastaa perheen muita lapsia seksuaalisesti, jos hän on tullut perheeseen aivan pienenä. Ja toisaalta, jos tapaisiin sisareni ensi kertaa 20 vuotiaana, niin olisin voinut hyvin rakastua häneen, viehättävään ja älykkääseen sekä itseäni muistuttavaan ihmiseen.

Westermarck-efekti on siis luonnonvalinnan metodi estää geneettiseltä kannalta ongelmallinen suvunjatkaminen. Ei enempää eikä vähempää. Se ei edellytä erilaisia durkheimilaisia toteemimääräyksiä. Tähän liittyy valtavasti erilaisia väärinkäsityksiä ja vasta-argumentteja. Westermarck ehti käydä tiukkaa polemiikkaa sekä Durkheimin että Freudin kanssa, mutta hän ei ymmärtänyt ottaa heitä tarpeeksi vakavasti.

En rupea tässä sekoittamaan soppaa. Kirjan tämä osa on taa-tusti sen hauskin. Ennen kaikkea Freud jää kyllä aika paljaaksi Sarmajan käsittelyn jälkeen.

Sarmajalle tärkeimmät Westermarckin vastustajat olivat Frazer ja Freud, mutta minä kyl-lä nostaisin Durkheimin näiden edelle. Joka tapauksessa kaikkien kolmen suhteen Westermarck kärsi jo 1920-luvulle tultaessa mainetappion. Ja menetti samalla asemansa keskeisenä sosiologina.

Erityisen kiinnostavaa on siten inestitabun leviäminen etäisiin sukulaissuhteisiin (joissa inestillä ei juuri ole relevanssia) Tässä kulttuuri oli ensisijainen, kun geeneillä ei ole tekemistä asian kanssa. Tällaiset kulttuuriset säännökset voi nähdä Westermarck-efektin jatkumoina, kulttuurin proteeseina. Olennaista on, että biologinen taipumus ja kulttuurinen jatke eivät sulje toisiaan pois.

Luvussa kuusi Sarmaja asettaa Freudin ”darwinismin testiin”, katsoo miten hänen teorianensa pärjäävät evoluutioteorialle. Se on hulvatonta menoa. Sarmaja vertaa Westermarckin ja Freudin suhdetta Päivänsä-teeseen ja Menninkäiseen (lapsuuteni suosikkilaulu!). Westermarck oli valon lapsi, joka

kertoi tietämistämme asioista, ja Freud oli menninkäinen, joka tallustaa pimeässä ja näkee sellaista, mitä me muut emme näe.

Frazerin Westermarckin kannalta tuhoisa kysymys oli seuraava: miksi pitää kieltää jotain, jota kukaan ei halua tehdä? Sarmajan vastaus on yksinkertainen: Freud oli siinä oikeassa, että inesti on ollut yleistä, mutta vain ihmiskunnan alkuhämärissä, pienissä ryhmissä, joissa oli tärkeää estää inesti. Vain tällöin on ollut tarpeen muodostaa voimakas torjunta sekä rankaiseva suutumus. Nyt emme sitä oikeastaan enää tarvitse. Freudin mukaan taas nämä ihmiskunnan alkuhämärään kätkeytyvät ilmiöt ovat edelleen erittäin voimakkaita vaikuttajia juuri seksuaalisuudessaamme.

Se, mitä Westermarck kysyi freudilaisilta, oli: miksi tällainen halu olisi painettu alitajuntaan, kun taas mikään muu vastaava ankarasti kielletty teko ei ole. Esimerkiksi toisen ihmisen tappaminen.

Nyt on niin, että Westermarck-efekti on todellinen ja moneen kertaan todennettu, Freudin oidipuskompleksi, isänmurhateoria ja pojan äitiin kohdistuva halu ovat puhdasta mielikuvitusta, kaunistatarinaa, jonka totuudella ei ollut väliä, niin kuin Antti Eskola hyväksyvästi sanoi *Toteemin ja Tabun* uuden laitoksen esipuheessaan.

Yksi syy Westermarckin vai-pumiselle unholaan 1900-luvulla on Sarmajan mukaan se, että hän tarjosi tylsän poroporvarillisen perheen villin seksin ja polyamorian tilalle. Ja Freudin tausekertomukset olivat jännittävämpiä kuin monet romaanit. Viis niiden totuusarvosta.

Tieteelliseltä kannalta katsoen kyse on isommasta ongelmasta: ne sosiologit (Malinowski, Murdock, Levi-Strauss), jotka torjuivat Westermarck-efektin, perustivat analyysinsä kolmeen väärään olettamukseen: sisäsiittoisuus ei ole haitallista, vain ihmiset välttivät sisäsiittoisuutta ja ihmiset oikeasti himoitsivat lähisukulaisiaan, joten tarvittiin kulttuuria tukahduttamaan nämä halut. Kaikki kolme olettamusta ovat vääriä. Kohtuuden nimissä on kuitenkin todettava, että Freud ei todellakaan enää ole kovin keskeinen tieteelliseltä kannalta. Tässä mielessä Freudiin ei kannata tuhlata ruutia. Mutta hauskaa sitä ilotulitusta on lukea.

Yhteistyö

Kirjan kolmas ja viimeinen osa käsittelee ihmislajin yhteistyötä ja sen seurauksia. Tässä lähtökohtana ovat evoluutioteorian modernit kehittäjät, Robert Trivers ja William Hamilton, joiden työ paljolti nojaa juuri westermarckilaisen lähestymistapaan. Yhteistyö perustuu vastavuoroisuuteen ja moraalitunteisiin. Lähtökohtana on kuitenkin muurahaisten välinen yhteistyö, josta sitten edetään ihmislajin sosiaalisuuteen. Osa huipentuu, kuten Sarmaja asian muotoilee, sen selittämiseen, miksi lajimme uroksesta, miehestä, on tullut puolikesy kotieläin.

Eräät evoluutiotutkijat pitävätkin Sarmajaa edelleenkin hyvin huonosti kesytettynä sovinnistina, mutta me muut voimme nautiskella hänen taiteilustaan sopivaisuuden rajamailla. Toki Sarmajaa voi kritisoida siitä, että hän keskittyy liikaa miehiin ja unohtaa naisnäkökulman (puhuessaan vaikkapa ihmisistä, joilla on vaimoja) tyystin, mutta

ehkä nykyaikana, jolloin naisnäkökulma alkaa olla sosiologiassa melko hallitseva, tällaisen voi antaa anteeksi.

Mainittakoon että lopussa Sarmaja paljastaa myös oikean karvansa: entisestä vasemmistolaisesta on sukeutunut harras perheen, yksityisomistuksen ja kapitalismin kannattaja. Poliittisesti olenkin hänestä kaukana, mutta tieteellisesti pidän häntä esikuvallisena.

Teos päättyy ehdotelmaan siitä, mikä voisi olla evoluutiopsykologian ja sosiologian suhde.

Muurahaiset sopivat kuvaan siksi, että ne toimivat epäitsekästi yhteiseksi hyväksi. Kuten Hölldobler ja Wilson ovat todenneet: sosialismi toimii kyllä, mutta Marx vain valitsi väärän eläinlajin. Ihmisen ja muurahaisen erona on se, että ihmisellä on aina myös omia yksilöllisiä pyrkimyksiä (muurahaisillakin tunnetaan esimerkiksi naaraiden kapina kuningatarra vastaan, mutta nämä ovat poikkeuksia). Toisin kuin esimerkiksi Durkheim, joka kuvitteli, että alkukantaiset ihmiset olisivat olleet pelkkiä tahdottomia automaatteja, jotka alistuivat mekaaniseen solidaarisuuteen.

Kolme ihmisen myötäsyttyistä evoluution tuottamaa ominaisuutta ovat perheen muodostaminen, moraalit ja vastavuoroisen vaihto. Eivätkä nämä ole kulttuurisia konstruktioita niin kuin moderni sosiologia, filosofia ja taloustiede ne esittävät, vaan päinvastoin, kulttuuri rakentuu niiden varaan. Sosiaalisuus on vastavuoroista vaihtoa omaa etuaan tavoittelevien yksilöiden välillä, minkä Adam Smith oivalsi asettaa taloudellisen analyysinsä perustaksi.

Vastavuoroisuus perustuu erilaisiin moraalitunteisiin. Myö-

tätunto, kiitollisuus ja moraalinen suuttumus eli halu rangaista ovat yhteistyön keskeinen perusta. Lisäksi tarvitaan paitsi kykyä arvioida vaikkapa vilpittömyyttä, myös kykyä itsensä pettämiseen. Voimme katua tai olla katuvinaamme saadaksemme anteeksi. On tärkeää pystyä erottamaan, kuka on aito ja kuka vain teeskentelee. Mutta toisaalta on tärkeä osata myös luottaa. Ilman luottamusta yhteiskunta ei voi toimia kunnolla.

Westermarck (ja Sarmaja) väittävät, että on olemassa kolmenlaisia vuorovaikutussuhteita: perheen, ystävien ja ventovieraiden kanssa. Perhettä ei voi kohdella niin kuin ystäviä tai ventovieraita: perheen vaihto ei perustu rahaan. Ystävien välinen vaihto ei taas voi olla taloudellisen hyödyn saamista, kun taas muiden kohdalla on aivan oikein saada voittoa.

Toinen keskeinen asia on, että vastavuoroisuus on subjektiivista: haluamme palkita niitä, jotka ovat uhranneet enemmän ja toisaalta arvioimme uhrautumisesta sen mukaan, mitä etuja siitä voimme saada. Kannattaa tehdä halpoja uhrauksia, jotka ovat vastapuolelle kalliita, mieluiten säännöllisesti. Ja pyrkiä saamaan vastalahja silloin kuin se on itselle arvokasta ja vaatii vähän vastapuolelta.

Kannattaa myös välttää liian suurta kiitollisuudenvelkaa (ei-sukulaiselta). Periaate on: auta erityisesti niitä, joilla on parhaat resurssit tulevaisuudessa auttaa sinua. Kaikki nämä ovat Sarmajan mielestä seurausta klassisen taloustieteen ns. subjektiivisesta arvoteoriasta.

Ihmiset käyttäytyvät ennenmin myötäsyttyisten moraalitunteiden kuin ulkoisten kulttuuristen säännömukaisuuksien perusteella. Tai niin kuin Sarmaja

ja siteeraten George P. Murdockia toteaa, sosiologien pahin virhe on kuvitella, että kulttuuri tai rakenne ovat jotain, jotka muovaavat ihmisten toimintaa, kun asia on enemminkin päin vastoin.

Sosiaalinen toiminta perustuu evoluution tuottamaan ihmisluontoon, myötäsyttyisiin ominaisuuksiin, joiden pohjalta syntyvät sitten erilaiset yhteisölliset toimintatavat. Tärkeimmät näistä ominaisuuksista liittyvät perheeseen ja sen säännömukaisuuksiin. Sarmaja esittää, että tämä on sama asia kuin Dawkinsin *extended phenotype*, ”ulkoistunut ilmiö”, eli siis geenien tuottama ruumis ja sen käyttäytyminen sekä käyttäytymisen tuottamat rakenteet, jotka meille näytettyvät historiallisina ja kulttuurisina konstruktioina.

Westermarck edustaa näin suuntausta, jossa biologia, psykologia ja yhteiskuntatieteet yhdistyvät luonnontieteille ominaisella tavalla: ne eivät esitä keskenään ristiriitaisia väitteitä, tai jos esittävät, niin ne haluavat ratkaista ristiriidan. Westermarck-efekti on ilmiö, jossa se näytettyy kauniisti. Kysymys kuuluu, missä muualla westermarckilainen sosiologia voisi toimia. Oma vastaukseni on ollut kulttuurisen erottautumisen ja kulluttamisen teoria sellaisena kuin Pierre Bourdieu on sen esittänyt.

Kysymys kuuluu, tuleeko sosiologiasta koskaan biologian ja psykologian kanssa harmonista tiedettä, joka ottaa huomioon kaikki relevantit tutkimustulokset? Esimerkiksi sosiologiassa voidaan edelleen väittää kirkkain silmin, että vaikkapa nuoruus on vain kulttuuria, kun nuoren ihmisen aivot toiminta poikkeaa dramaattisesti sekä lapsen että aikuisen aivot toiminnasta.

Itse olen pessimisti. Sarmaja

edustaa sitä kantaa, että sosiologia ei voi ikuisesti pysytellä Kalle Kojootin lailla ilmassa, vaikka kiinteä pohja on aikoja sitten hävinnyt alta. Minä taas luulen,

että tässä Münchhausen-efekti on vahvempi kuin Westermarck-efekti. Mutta tulevaisuus näyttää kumpi on oikeammassa. Olisin mielelläni väärässä.

Lopuksi, Sarmajan kirja pitäisi pikimmiten kääntää englanniksi. Se olisi oikea kulttuuriteko, joka muuttaisi maailmaa!